

- Вибір ефективної облікової політики і зниження собівартості продукції.
- Підвищення цін на продукцію за умови її покращення якості.
- Розширення експорту.

Ці заходи можуть суттєво покращити фінансові результати підприємства, збільшивши його прибутковість та конкурентоспроможність.

Перелік використаних джерел

1. Романова Т. В., Даровський Є. О. Чинники, що впливають на збільшення прибутку підприємств України в сучасних умовах. *Ефективна економіка*, 2015. № 4.
2. Гаватюк, Л. С., Перегіняк Н. М. Шляхи підвищення рівня прибутковості вітчизняних підприємств у сучасних умовах господарювання. *Економіка та суспільство*, 2017. № 9. С. 363-367.
3. Коваленко Д. І., Бейгул В. І. Формування стратегії управління прибутковістю підприємства. *Міжнародний науковий журнал*. 2015. № 2. С. 43-48.
4. Антонюк Р.Р. Прибутковість сільськогосподарських підприємств: природа категорії. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства*, 2012. № 126. С.

УДК 330.34

Гречко О.О., Мотрюк Л.О., здобувачки освіти
за спеціальністю 051 «Економіка»,

Бережницька У.Б., к.е.н., доцент,

завідувачка кафедри прикладної економіки,

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

РОЛЬ ІНСТИТУТІВ У НАЦІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ

Актуальність питання важливості розвитку інститутів у сучасному світі, що так швидко змінюється, є беззаперечною. Додатково, в умовах зростаючої глобальної взаємозалежності, необхідності співпраці країн саме інституційна спроможність стає ключовим фактором успіху. Так, економічні інститути відіграють вирішальну роль у цьому процесі, забезпечуючи порядок взаємодії у міжнародних економічних відносинах, встановлюючи чіткі правила ведення бізнесу та створюючи механізми захисту від фінансово-економічних криз тощо. Розуміння їх сутності і значення є життєво важливим для кожної держави, що прагне до розвитку в умовах глобальної конкуренції. Дослідження цієї теми дозволяє глибше зрозуміти, яким чином країни можуть досягати успіху, орієнтуючись у складному ландшафті світової економіки.

Інститути, за визначенням Д. Норта, – це «правила гри» в суспільстві, або ж створені людиною обмежувальні рамки, які організовують взаємини між індивідами [1, с. 7]. Т. Веблен розглядав інститути як усталені соціальні правила

та угоди, що регулюють суспільні відносини; до цієї категорії науковець відносив такі фундаментальні елементи як мова спілкування, гроші, право, системи мір і ваг, а також різноманітні організації, включаючи фірми [1, с. 10]. На його думку, ці правила є результатом звички, що лежить в основі як свідомої, так і несвідомої поведінки; так, Т. Веблен наголошував, що доки правові чи будь-які інші норми не стануть звичними для суспільства, вони не інтегруються в соціальну систему [2]. Д. Норт підкреслював, що інститути включають як формальні правила (конституції, закони, права власності), так і неформальні обмеження (норми поведінки, заборони, звичаї, традиції), а також механізми примусу до їхнього виконання (санкції) [3].

Економічні інститути виконують низку критично важливих функцій для забезпечення ефективного функціонування національної економіки, а саме: впорядковують взаємодію суб'єктів, знижують трансакційні витрати та рівень невизначеності, створюють стимули, забезпечують співпрацю, розподіляють права та відповідальність, регулюють обмін і розподіл ресурсів, гарантують захист прав власності, забезпечують виконання контрактів, а також сприяють інвестиціям та економічній стабільності [1–3]. Виділяють такі типи інститутів: 1) формальні інститути або ще їх називають «писані правила» (закони, уряд, банки, біржі, інститути власності тощо); 2) неформальні – так звані «неписані правила» (звичаї, традиції, етика, корпоративна культура та інші). Розглянемо деякі з них (табл. 1).

Таблиця 1 – Роль інститутів у ринковій економіці

Інститут	Формальний / Неформальний	Вплив на економіку
Право приватної власності	Формальний	Створює стимули до інвестування, ефективного використання ресурсів і накопичення капіталу
Виконання контрактів (судова система)	Формальний	Забезпечує правову визначеність, зменшує ризики (гарантує виконання домовленостей), підвищує довіру між учасниками ринку
Грошова система (грошова одиниця та монетарна політика)	Формальний	Сприяє ціновій стабільності, контролює інфляцію, забезпечує передбачуваність економічних процесів
Банківська система	Формальний	Мобілізує заощадження, забезпечує кредитування та фінансове посередництво, забезпечує доступність ресурсів для бізнесу
Міжнародні економічні організації (СОТ, ЄС)	Формальний	Сприяють зовнішньоекономічній інтеграції, доступу до ринків і лібералізації торгівлі
Антимонопольне регулювання (інститут конкуренції)	Формальний	Забезпечує справедливі умови гри, стимулює ефективність підприємницької діяльності, обмежує зловживання ринковою владою
Норми бізнес-етики	Неформальний	Знижують трансакційні витрати, підвищують довіру у ділових відносинах
Рівень корупції	Неформальний	Визначає ефективність інституцій, впливає на витрати бізнесу та інвестиційну привабливість. Має обернену дію на розвиток ринку
Культура праці (трудова звичаї, робоча етика)	Неформальний	Впливає на продуктивність праці, мотивацію та ефективність використання робочої сили

Джерело: узагальнено авторами за окремими категоріями (вибірково), на основі [1–3]

Отож, економічні інститути є фундаментальним елементом розвитку економіки будь якої країни. Вони виконують важливі функції, спрямовані на впорядкування господарської діяльності, зниження невизначеності, стимулювання зростання та забезпечення співпраці. Розуміння сутності, функцій, типів, механізмів функціонування економічних інститутів є критично важливим для розробки ефективної економічної політики держави, адже ефективні інститути створюють сприятливе середовище задля інвестицій, інновацій та економічного процвітання.

Перелік використаних джерел

1. Колесніченко І.М., Литвиненко А.В. Інституціональна економіка : навчальний посібник / за заг. ред. І. Колесніченко. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. 236 с.
2. Інституціональна економіка / Н. П. Мацелюх, І. А. Максименко, В. В. Мартиненко, М. О. Скорик, М. М. Теліщук ; Університет ДФС України. Ірпінь, 2020. 302 с. URL: <https://ir.dpu.edu.ua/items/bbe0739d-d42f-4faf-8fd4-5081cd796203/full>
3. Романко О.П., Савчин І.З. Інституціональна економіка: методичні вказівки для самостійного вивчення дисципліни. Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2020. 36 с.

УДК 338.45:620.92:330.341.1

Григорян Р. А. аспірант,
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Федорович І. В., к.е.н., доцент
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЕНЕРГЕТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ДРАЙВЕР АДАПТАЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ ДО ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

У сучасних умовах світова економіка стикається із масштабними викликами: глобалізація, зміна клімату, енергетичні кризи, технологічна революція та політична нестабільність. Ці чинники вимагають від економічних систем не лише гнучкості, а й здатності швидко адаптуватися до нових реалій. Одним із ключових факторів такої адаптації виступає розвиток інноваційного потенціалу, особливо в стратегічно важливих галузях, таких як енергетика.

Енергетичні підприємства, що забезпечують основу функціонування всіх секторів економіки, мають унікальну можливість стати каталізатором стійкого розвитку. Формування й активізація їхнього інноваційного потенціалу є вирішальним для успішної адаптації економічних систем до глобальних викликів [1].